

KULTUR

De fick årets revystipendier

■ Lotta Göransson och Nicklas Lind är årets Laila Westersunds revystipendier på 50 000 kronor vardera. Hon vann guld i Revy-SM 2007 och han är känd från Friluftsteatern i Eskilstuna och Roslagen. "Det känns helt fantastiskt, tänk att dom hittar oss som brinner för lokalrevyerna", sade Göransson vid utdelningen. TT

Underbart om urfödan

LITTERATUR

Urfödan

FÖRFATTARE: Lilian Ryd.
FÖRLAG: Ord&Visor.

Lilian Ryd har gjort det igen. Skrivit en bok som definierar vem vi är, varför vi gör som vi gör, hur det kommer sig att så många missuppfattningar om oss som har anknytning till norra Sverige florerar.

En bok om vad vi glömt och sådant som lever kvar, generationer av nedärvda kunskaper och erfarenheter om att överleva och umgås i ett kargt klimat.

"Urfödan. Om självhushålllets mat hos folk i Lappland" är fylld av bilder och intervjuer.

Det är Lilian Ryds femte volym om nordsvensk kulturhistoria och denna gång handlar det om mat i ord kombinerade med gamla fotografier och författarens teckningar.

Ämnet omfattar inte bara själva födan när Lilian Ryd tar sig an det. Hon tar ett helhetsgrepp över hur oli-

ka folk levit i samklang med naturen och varandra enligt mönster som utvecklats under tiotusentals år. Underlaget bygger på intervjuer som hon gjort med norrbottningar under 30 års tid.

Medan jag läser blir jag lycklig eftersom jag känner igen mycket som varit så självklart att ingen direkt talat om det, än mindre skrivit ner det.

Samspelet mellan samer och bönder, nomader och bofasta, till exempel. Förr rådde ingen fiendskap, tvärtom, man var ju beroende av varandra.

"Förr" varade tills inte alltför länge sedan, jag själv hörde min mormor med glädje berätta om intensivt utbyte av varor och tjänster i Arvidsjaur-trakten så sent som under 1900-talet.

Jag önskar att fler kunde reflektera över det i dag, när ilska och motsättningar är vad som märks mest i of-fentligheten.

"Urfödan" innehåller så många underbara sanningar och formuleringar

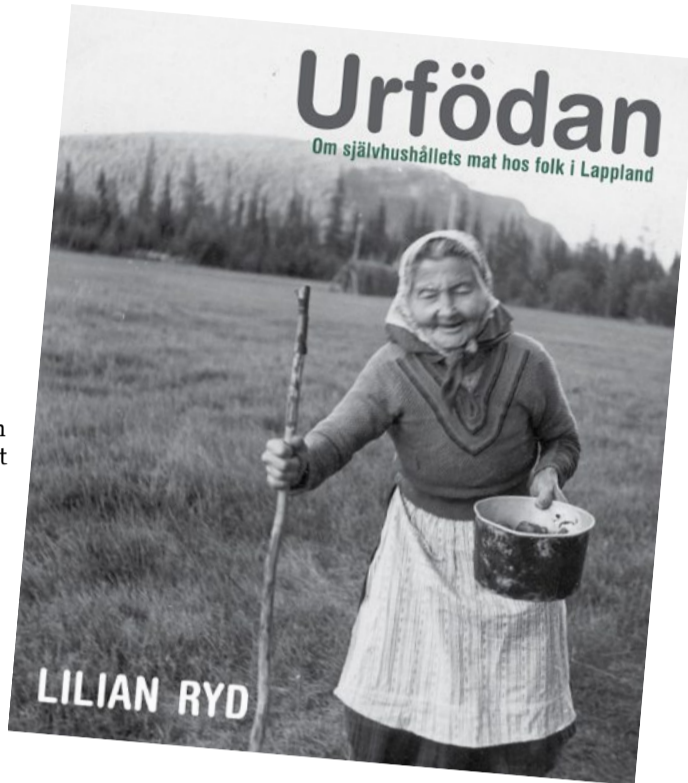
av författaren själv och dem hon intervjuat, att om jag börjar citera ur boken skulle jag inte kunna sluta.

Jag rekommenderar den till alla som är intresserade av hittills enbart muntlig historik som äntligen nedskrivits, garanterat goda recept som inte kan läsas någon annanstans, en djupt rotad kultur med flera olika språk, överraskande och roligt presenterade fakta, och inte minst berättelserna ur vardagslivets tankar om mat, ätande, och självhushåll.

Numera är Norrbotten långt ifrån självförsörjande och utvecklingen har gått fort.

Lilian Ryd är tuff också. Med allt hon utforskat på fötterna, ger hon andra författare och journalister som skrivit om Lappland närmast ursinniga känslor.

På grund av okunskap och förutfattade meningar har missförstånd som pu-

blicerats blivit sanningar.

Jag är så fascinerad av att Lilian Ryd och de människor hon låter komma till tals satt ord på vad jag innerst inne alltid vetat, att jag läst högt för mina kollegor på tidningen. Deras reaktion har varit likadan som min.

Lilian Ryds sakprosa saknar motstycke, med ett undantag. Hennes bortgångne bror Yngve Ryd skrev också böcker med utgångspunkt från att "det som är sant är intressant" och hon refererar ofta till honom.

De övriga fyra kulturhistoriska böckerna av Lilian Ryd som är uppvuxen i

Vuollerim heter:

"Vi åt aldrig lunch" (om hennes egen klassresa och om arbetarbarn som växte upp i norra Sverige i mitten av förra seklet – boken visade sig beröra människor med liknande erfarenheter i hela landet), "Kvinnor i väglöst land", "Tusen år i Lappland" (skrevs tillsammans med juristen Tomas Cramér och handlar om juridik, skatter, handel och storpolitik), "Renskötkvinnor och livet i de sista rajderna".

Alla dessa böcker borde vara obligatorisk läsning i landets skolor.

Karina Sundkvist

Fanny Kivimäki för tio år sedan, medan hon gick Christinaskolans dansklass i Piteå och drömde om att bli yrkesdansare. Ett mål hon nu uppnått.

FOTO: JENS ÖKVIST

Jubileum dansas ut

■ En turnerande dansföreställning för den yngsta publiken avslutar Dans i Nords jubileumsår. Publiken i Kiruna fick ta del av en av de of-fentliga föreställningarna i Norrbotten i söndags, nu är det Piteås tur på lördag och Luleås på söndag.

Landstingets Rubus Arcticus-stipendiat Fanny Kivimäki från Kiruna har koreograferat "Knack knack" tillsammans med kollegan Johanna Ehn. De båda dansar också till musik som tar barnen med på fantasier om kalas och utflykter.

Föreställningen rekommenderas för barn från tre till åtta år och den är drygt en halvtimme lång.

Norrbotten Neo på turné

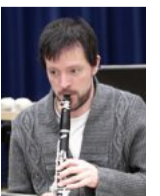
■ I kväll kommer Norrbotten Neo till folkhögskolan i Älvsbyn på sin kammarmusikaliska turné till tre orter i länet

Drömlika toner utlovas. Först med ett verk om regn, av den japanska kompositören Toru Takemitsu (1930-1996)

I fransosen Maurice Ravels (1875-1937) "Introduktion och Allegro" är harmonier från harpa viktiga kontraster till kommande instrumental explosion.

Claude Debussy (1862-1918), också han fransman, sägs ha varit en av Takemitsus främsta inspiratörer. Neo spelar ett verk för flöjt, viola och harpa.

Konserten avslutas med österrikaren Johannes Brahms (1833-1897) höstliga "Klari-nettkvintett opus115", med Neos Robert Ek (bilden) som solist. På fredag kväll avslutas turnén (som började i Korpilombolo) i Luleå.

"Åter en tid av styrka och våld"

STOCKHOLM

Under sin Nobelföreläsning konstaterade Svetlana Aleksijevitj att Ryssland åter valt styrkan och våldets väg. Årets Nobelpristagare har insett att hennes livsverk om "den röda människans" historia kanske ännu inte är avslutat.

"När jag går längs en gata och några ord och uttryck eller utrop letar sig fram till mig tänker jag alltid: Så många romaner som spårlost försvinner i tiden. I mörkret."

Svetlana Aleksijevitj höll på måndagskvällen sin Nobelföreläsning i Börssalen i Stockholm.

Innan hon steg upp på podiet lyssnade hon koncentrerat, och med sin svenska översättare Kajsa Öberg Lindstens hjälp, till den ständiga sekreteraren Sara Danius inledande tal.

Nobelpristagaren i litteratur Svetlana Aleksijevitj besökte traditionsenligt Rinkeby bibliotek på onsdagen för att träffa elever i Rinkebyskolan, årskurs 7.

FOTO: JANERIK HENRIKSSON/TT

– Varför skall vi alls bry oss om en historia om den "röda människans" uppgång och fall? Hennes imperium är ju slut, frågade Sara Danius retoriskt.

Under sin föreläsning bemötte Aleksijevitj den kritik som går ut på att hennes livsverk, de fem volymer som bildar sviten "Utöppens röster", skulle utgöra en samling dokument, snarare än litterär text.

I tusentals intervjuer har hon samlat människooöden i och efter Sovjetunionen.

Konturer till program

Hon har, med egna ord, "destillerat" dem och sammanställt en mäktig berättelse om krig, lidande, tid och idéernas makt.

Aleksijevitj återopade filosofen Theodor Adorno som menade att det vore barbariskt att skriva dikter

efter Auschwitz. I samma andetag tackade hon sin lärare Ales Adamovitj och gav konturerna till en programförklaring:

– Man måste återge sanningen sådan som den är. Det krävs en 'hyperlitteratur'. Det är ett vittne som måste tala.

Nobelpristagaren, som bland sina husgudar räknar Dostojevskij, frågade vidare vad litteratur egentligen är i

dag. Denna gång hade hon ett mindre tvärsäkert svar:

– Innehållet spränger formen. Det finns inga gränser mellan ett faktum och någonting skapat.

– Inte ens ett vittne är opartiskt. När en människa berättar skapar hon – hon är en skådespelare och skapare.

Ingen gränslinje

Aleksijevitj drar ingen linje mellan livet och konsten. De röster som bildar hennes verk finns runt henne ständigt, även i måndagskvällen när hon stod i Börs-salens talarstol. Under sin föreläsning lät hon dessa röster höras. Ryssland, konstaterade hon, har åter valt styrka och våld. Tiden går baklänges och förhoppningarnas tid har ersatts av rädslans:

– Nu är jag inte längre så säker på att jag har skrivit färdigt den 'röda' människans historia.

Carl Cato, TT